

ПРАВО ИЗМЕЂУ СЛОБОДЕ ИНДИВИДУЕ И ЛИЧНОСТИ

САЖЕТАК: Интенције овог рада су да покрене и проблематизује питање индивидуе и личности у односу на право и консеквенције које проистичу из теоријске и практичне амбивалентности права према њима. Тај однос и питања која произилазе из њега сматрамо значајним за развој права, личности као целине, политичке праксе и целокупног друштва.

Разматра се разлика између индивидуе и личности и дилема, има ли потребе опредељивати се за индивидуу или личност. Указује се да је суштинско одређење личности слобода воље и слобода, које своје реално оправдање имају у политичкој пракси од антике до данас. Због свеприсутности политике у друштвеном и приватном животу, личност испољавањем политичке воље учесник је политичких догађања. Зато су неопходни свест о слободи воље, знање за њену примену и деловање и познавање права.

Имајући у виду да је извор, али и исход права у слободи, путем слободе воље и слободе се одражава и међусобни утицај права, индивидуалности и личности.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: право, индивидуа, личност, слобода, слобода воље, правда, одговорност.

Право за полазиште и исход има слободу и заснива се на томе да појединцу омогући право на достојанство, поштовање и аутономију. Наше интенције су да као значајно питање филозофије права, помоћу слободне воље и слободе, размотримо однос индивидуе, личности и права.

1. Индивидуа и личност – појмовна одређења

Индивидуалност се јавила први пут у старој Грчкој и односила се на недељивост, што је и значење латинског појма *individuus*, као нечега што је резултат издвајања од целине или општег. Ипак, овде се индивидуалност односи на оно што је стално и заједничко јединке са општим, са логосом или суштином. Различитост није била ни пожељна, јер су Платон и његови следбеници индивидуалност и посебност подређивали апсолутној идеји. Апсолутна идеја као смисао и сврха сваке индивидуе тежи да игнорише разлике и негира конкретност, због чега су античку мисао означили „у њеној суштини као безличну” (Зизјулас, 1992: 4). Античко схватање хармоније захтевало је да се индивидуалност и друштво ускладе, тако да о индивидуалности схваћеној као личност нема ни говора. Такође онтолошки схваћена индивидуалност као сродност и јединство са Једним или божанским није погодовала развоју слободе у правом смислу.

У политичком смислу се појам индивидуе односио на грађанина који је равноправно учествовао у јавном животу полиса, а да се није разликовао од других. Са опадањем развоја и моћи друштва, индивидуалност је значила повлачење из јавности и изоловање од политичког живота.

* zoran.pesic61@gmail.com

Πρόσωπον (πρόσωπον) је други појам антике који се односи на јединку или индивидуалност, а не личност. У свом значењу маске, њиме се обезличавала свака различитост и скривала истинска личност.

Античка филозофија указала је на личност у њеном појавном облику, а није имала довољно разумевања ни потребе за њеном комплексношћу, што нам је тек византијска филозофска и теолошка мисао указала.

Према мишљењу Елера још је Свети Григорије из Нисе, поред јасног и наглашеног става о три ипостаси (υποστάσις – личности) у једној божанској суштини, ипостас изједначавао са појмом просопон, али не у формалном и првобитном значењу маске или спољашности, него као „обележје моћи мишљења и слободе воље” (Oelher, 2002: 17).

Онтолошки схватити личност значи не поимати је као индивидуу, просопон или персону, него као личност која поседује слободу, слободну вољу и која слободом избора и делања константно потврђује себе у својој онтолошкој суштини. Тако се успоставља *дистинкција између индивидуе и личности на начин да се индивидуалност односи на јединку као дела целине и заједничка својства свих људи, а личност на оно што нас међусобно разликује и чини јединственим и непоновљивим*. То захтева и ближе одређење личности.

Психолози су сагласни да је личност комплексан појам који обухвата унутрашње психичке процесе који, као резултат интеракцијских односа, наслеђа, средине и човека, условљавају мишљење и понашање појединца. Ајзенк (Eysenck, 1980) сматра да су личност и понашање човека функционална интеракција следећих чинилаца: когнитивне области или интелигенције; конативне или вољне, односно карактера; афективне кроз темперамент и; соматске области као конституције. Олпорт и Н. Рот сматрају да је структура личности организована у црте. Карактер је једна од црта личности којом се изражавају социјалне особине човека кроз живот у друштву и његове моралне вредности. Олпорт прави разлику између личности и индивидуе. Под индивидуом посматра јединку која је независна од других, али слична с њима и истовремено је станиште личности. Тако је индивидуа неопходна јер личност није спољашна манифестација, него се налази „унутар индивидуе” (Allport, 1969: 45).

Франкфурт сматра да се људи разликују од других бића према „структури воље личности” (Frankfurt, 1971: 6), а која се односи на примарне и секундарне жеље или хтења. Примарне су одлика свих живих бића, а секундарне само човека што га и чини личношћу. Као и Лајбниц (Leibniz, 1995: 123) сматра да секундарна хтења значе да људи могу „да хоће да хоће” или да „хоће да неће”. Након секундарних жеља настају делотворна слободна воља и слобода поступања. То значи да су одлике личности, поред слободе воље, поседовање жеље, хтења и моћи да се према њима управља и дела. Међутим, то није довољно, потребна је и свест, односно када „јој она (слобода воље – примедба З. П.) недостаје” (Frankfurt, 1971: 12). Индивидуа нема свест о недостатку слободе и слободе воље, јер се управља према општем и тежи к њему као идеалу. Насупрот томе личност тежи слободи и јединственошћу, ономе што ће је учинити различитом и оригиналним. Тако су слобода воље и тежња за остварењем оног што обележава личност, мотив, разлог и сврха егзистенције. Та потрага за смислом и сврхом деловања, названа тежња за слободом, суштина је саме личности, али и оно што је мења.

С обзиром да човек живи у заједници, Денет сматра да се суштини личности, поред осталих важних и идеализованих одређења, може приписати да је она „неизбежно норма-

тивна” (Dennett, 1988: 163). Нормативност, односно право, идеал личности приближава реалности, али га не ограничава. Онолико колико су услови за постизање личности нормативни, у толикој мери је и личност за све што ствара и чини укључујући и право, норма и сврха којој се тежи и у којој лежи смисао.

Човек делајући по сопственој слободној вољи себе потврђује као личност и одговоран је морално, политички и правно за своје поступке.

Политичка одговорност је најмање заступљена и највише изиграна, тако да је простор одговорности више резервисан за моралну и правну. Морална одговорност за деловање по сопственом избору и вољи, вредносно доводи у питање личност или колико је неко уопште личност. То значи да идеал тежње личности мора бити према ономе што заједница и појединац посматрају као опште добро. Данас је много лакше не бити личност у овом смислу, јер су девалвиране многе вредности, а егзистенцијална угроженост не даје времена за успостављање нових. То слаби моралну одговорност, санкције и њен утицај. Правна одговорност је неопходна и неизбежна уколико човек жели да развија своју личност у заједници с другим људима. Она за полазиште има други аспект личности, а то је поступање према слободи воље. Тако воља добија важну улогу у развоју личности и заједници, јер је читав систем заснован на претпоставци њене слободе, а тиме и одговорности личности.

Личност не доприноси само сопственом развоју, праву и заједници. Она развија и индивидуалност стварајући комплексне односе између индивидуа, тако просопон означава и начин како се приказујемо другима или како желимо да нас они виде. Психолози тај комплекс односа моралних, мотивационих или конативних, а који се манифестују као социјални аспект структуре личности, називају карактер. За Аристотела је то израз човекове друштвености и испољавања као политичког бића. Тако се за проучавање и разумевање личности и њене политичке воље морају уважавати социјални, политички, културни, правни и други аспекти односа у којима се личност налази. Њих мора да прати свест о томе и себи, а на основу чега се и постаје личност.

Ако су индивидуа и личност различити онда су и њихове воље различите као и њихов однос према праву. Воља јединке је део целине или део мноштва које чини заједничку вољу, схваћену у Русовом (J. J. Rousseau) смислу, као воља у малом која је квантификована по свом садржају или снази подједнако. Воља јединки је продукт њихове појединачности које се по својим правима, обавезама и дужностима међусобно не разликују. Вољу личности као политичку вољу има свесни субјект који себе доживљава као самостални квалитет, као истинског политичког грађанина према чијој слободној вољи се стварају и развијају друштво, држава, институција, а тиме и право. Воља личности је налик Русоовој општој вољи (*volonté générale*), а која је самосталан квалитет различит од простог збира појединачних воља (Русо, 1993: 31).

Политичка воља данас све више по значају и садржају заузима примарну позицију у испољавању онтолошког личности. То је последица свеприсутности политичког које политичком вољом обухвата целокупну личност кроз видљиве и невидљиве релације и односе. Од политичког и политичке воље није имуно ни право.

Античка мисао је указала на личност и слободну вољу, али идентитет човека није препознала ни остварила. Византијска мисао је слободу воље означила као суштинску одлику личности и њене слободе, али није искорачила из теолошких оквира. Грађанска

мисао је, развојањем политичких институција, индивидууму изнова дала политички смисао и сврху у слободи, али га је преко либерализма апсолутизовала. Личност се даље развијала у релацијама између државе, друштва и појединаца, тако да је савремено друштво, због свог неконтролисаног напретка и у име слободе, у ситуацији да изгуби личност са слободном вољом. Тако је „антички свет у себи зачео своју промену и негацију, највише индивидуализацијом, која је у римском добу добила потпору у праву, у ренесанси и просветитељству у хуманизму и природном праву, а у грађанском друштву слободом која се толико апсолутизовала да се одвојила од друштвене праксе, до мере да се морала жртвовати“ (Пешић, 2013: 37).

Личност данас у животу и у испољавању политичке воље егзистира приближно античком појму просопон, односно као маска која се носи да би прикрила истински однос према реалности и покушала да побегне од чињенице да нам политика и политичка догађања све више одређују начин живота. Глуми се друштвени живот да би се донекле сачувала приватност у породици и сопственој личности, која све више тежи да се постане безлична у смислу неупадљива. Тако нам воља, уз онтолошко обележје личности, личност поставља као онтички садржај и меру односа у држави, друштву, у политичком и правном догађању.

2. Индивидуа или личност

Човек се све више удаљава од потребе да сазна своју суштину, јер не види потребу за истином и знањем о томе. Све мање има дилеме да ли преовладава индивидуалност или личност, колико су супротстављени међусобно и шта је важније. Савременост даје предност индивидуализму указујући на супротстављеност или индиферентност једног према другом. Информатичка ера нам нуди и нова сазнања о навикама и потребама. Недавна анализа *Њујорк тајмса* према најчешће претраживаним појмовима на Гуглу (*Политика*, 03. 06. 2013), указује да се људи првенствено занимају за сопствено добро и напредовање, а не за опште добро и заједницу. Зато су мало на цени моралне и друштвене вредности као што су поштење, част, врлина, пристojност итд, што је знак да индивидуализам све више преокупира и саму личност. Томе погодује и сфера политичког и правног која захтевима за једнакост пред законом, истим правима и шансама за све, еволуира у потребу за унифицираним мишљењем, истоветном политичком вољом и надређеност државе над друштвом и појединцем. Слобода воље и опстанак појединца се инструментализују у корист владајуће политичко-економске елите и постојећег поретка чија је крајња сврха саморе-продуковање себе као надидела.

Теоријски се дихотомност човека на појединца и личност исказује као сукоб између рационалног и ирационалног. Разлог је што човек као личност има слободну вољу чије је деловање условљено рационалним и ирационалним узроцима. То разликује вољно деловање од деловања из принуде, потребе, из онога што намеће друштво и напредак, из рационалности прожете логиком интереса, хладном и индиферентном према садржају. Слободом воље личност мења и однос према индивидуалности, општем, заједничком и суштинском. Конкретно, мења се однос према човечанству, вредностима, смислу живота и начину како бити слободан, а остати поред индивидуе и личност. Зато је човеку потребно јединство једног и другог, јер без њих он и не би био човек. Само са слободном вољом и

слободом у заједници, човек помоћу рационалног и ирационалног уједињује обележја индивидуе и личности и тиме остварује сопствену онтолошку суштину као појединац и као личност, уз истовремено остварење као бића. То је почетак и смисао сваке потребе и сваког делања, смисао заједнице и њених механизма, економије, права и политике. Култура и уметност, иако лични, резервисани су као реакција и одговор појединачног пред општим. Идеологија и поредак као протагонисти света у којем се жртвује личност у корист апстрактне индивидуалности, квазидруштвености или нечег другог, на крају губе и самог човека.

Тако је одговор на дилему индивидуа или личност једноставан, потребна је егзистенција човека као индивидуе и као личности, штавише она је једина као таква и могућа за човека, а што треба да прате политичка воља, политичке институције и право. Ако политика по својој суштини и пракси садржи и допушта и ирационалност или има жељу да утиче и контролише све, право је то које својом хладном рационалношћу универзалношћу и једнакошћу са сврхом слободе личности има улогу да то ограничи, контролише и учини праведнијим.

3. Правда индивидуе и личности

Платон је под правдом подразумевао складност у деловима душе (разума, воље и појуде), а у држави (Платон, 1976) да свако добије оно што му припада, без обзира на то што припадање зависи од многих услова. Аристотелу је правда највећа врлина и све оно што је према закону, јер је закон у функцији општег добра. Истинска правда је једнакост чија мера није само квантитативна, него и квалитативна (Аристотел, 1970).

Кант (Immanuel Kant) је сматрао да из слободе воље настају право и правда. То је значило да свако ужива у онолико слободе колико је то у сагласности са слободом осталих, с чим је сагласан и Ролс (John Rawls). Иако је правда резервисана за једнаке појединце у заједници, она има различито значење. Означава: истину, моралну и правну вредност; добро, благостање, једнакост и саобразност са законом; одређену расподелу материјалних богатства итд. У данашњој демократији се највише односи на правила и процедуре у друштвеној и политичкој пракси. Хајек (F. A. Hayek) сматра да се идеја правде заснива на правилима која су апстрактна и која се односе на све или на опште, а да о томе, слично Русоу, постоји сагласност свих. Тек онда се примењује на појединце и њихове поступке, без обзира на њихове намере, циљеве и статус. Тако „апстрактна правила делују као крајње вредности зато што служе непознатим појединачним циљевима,” (Хајек, 2002: 148).

У крајњем, могло би се рећи да је правда од свега помало, јер нема јасне дистинкције. Оно што није спорно је, да је правда у својој дистрибутивној и комутативној функцији интерсубјективна, јер се јавља као однос између два или више лица. Управо тај однос различито третирају правне теорије, јер и човека посматрају различито: као безличну јединку или као личност.

Теорија социјалне правде даје већи значај ономе што је заједничко за све у друштву или заједници или оно што је заједничко за све појединце и без разлике. То је последица стања у друштву, његових вредности, самог система и организације. Међутим, присталице правде и у овој теорији сматрају да има места за личност, јер се развијају и различите потребе и жеље, чиме се прави дистинкција између истоветних појединаца. Општа је саглас-

ност да су потребе универзалне, заједничке и нужно егзистенцијалне, док су жеље више субјективне, емотивне и карактеристика сваке личности посебно.

Теорије процедуралне правде, правду сматрају задовољеном ако се поштују одговарајућа правила, не узимају у обзир начин њиховог успостављања, садржај и исход. Правду сматрају више својством индивидуалног понашања које се може разликовати од личности до личности и имати различито порекло. Правда је више морално и субјективно мишљење, а не карактеристика заједнице или стања ствари и различита је у мери како се разликују и појединци, односно личности.

Ролс правду успоставља на два принципа који се могу приписати и индивидуи и личности. Први представља једнаку слободу за све индивидуе, а други дозвољава неједнакост, ако од ње имају корист сви (Ролс, 1998: 70). Овде је реч о економској неједнакости као продукту особина личности и талента, али која представља реалну основу за неједнакост у ширем смислу, па донекле релативизује правду.

Правда као комплексна и формално правна појава увек изазива и субјективни осећај који имплиците значи и знање о истини и ономе што је праведно. Тиме је нужно неодвојива од личности, а то значи да није само систем правила и процедура, него да се заснива и на систему уверења и да има моралну конотацију. На другој страни правда је неодвојива и од индивидуалности, јер се заснива на једнакости која је, иако спорна и дискусбилна, једнакост за све и у свему расположивим могућностима. Друштвена правда допушта подједнако свим индивидуама учешће у друштвеним збивањима, али не и једнак удео, јер је зависан од многих фактора укључујући и личност. То јесте вредност друштвене правде, али и њен недостатак. Дакле, правда захтева једнакост индивидуе и личности чиме се највише приближава, као појам, човековој онтолошкој бити и захтеву да се све у друштву, као и у природи, заснива на равнотежи. Тиме долазимо и до значаја права, јер ако због дисхармоније и слабости правду призивају слаби, право је то које треба да их учини јаким. Јакима правда и није потребна, јер је мера њихове правде, мера јачине силе коју поседују.

4. Право и индивидуа и личност

На крају би требало покушати да се одговори на нека питања која се намећу из односа између воље, слободе, индивидуе, личности и права. Наравно да то не могу бити коначни одговори, јер и они отварају нова питања у филозофији права.

Питања која произилазе из филозофског разматрања односа су: да ли је право у распону између индивидуалности и личности или је индиферентно према том односу; затим, каква је улога права у том односу, да ли доприноси раздвојености или заједништву личности и индивидуе; зашто је праву потребна и личност, а не само индивидуалност; какав је однос права, личности и одговорности; које су консеквенције тог односа и да ли је довољно што нас право чини одговорним и једнаким.

Право, не само да постоји у односу између индивидуалности и личности, него нужно и тај однос обухвата, како би успоставило конзистентан однос који омогућује реалну егзистенцију појединца, личности и заједнице. Право јесте по својој природи упућено на појединце као индивидуе, јер је засновано на правди, једнакости и поштовању правила, а што важи без разлике за све. То је и неопходан услов за опстанак заједнице. Међутим, заједницу чине конкретни појединци или личности на које се примењује право, што значи

да их право обухвата. Ако су личност и индивидуа садржаји права, оно никако не може бити индиферентно према њиховом односу и примени. Комплексност односа између права, личности и појединца произилази из чињенице да се право не може одређивати за једно, на начин да умањује простор другог. Неопходно је њихово јединство из којег настаје квалитет, што значи да се мора наћи Аристотелова мера према квалитету, а не квантитету. Практично то подразумева да се право не може задовољити само обезбеђењем једнакости за сваког безличног појединца, а не уважити или створити простор за развој, промене и флексибилност у примени према целини, деловима или конкретном појединцу. Наравно да то није лако, али се по томе и разликују правни системи. Предност било коме имала би за последицу промене у поретку, друштву и односу према слободи личности и појединаца. А то су и темељи сваке заједнице и сваког појединца. Право је неопходно за опстанак човека као појединца.

Личност може бити стваралац права, а право креатор односа који доприносе развоју индивидуе и личности. Кроз тај однос се прелама и развој целине и јединке. Целина ствара микро целине у индивидуама, а јединка својом спознајом свог места и улоге, својим мишљењем и свешћу о слободи, слободи воље, о непоновљивости и различитости сваке јединке, доприноси и захтева да право буде гарант тог односа и тог развоја. Улога личности је да доприноси стварању и развијању права, да је преко индивидуе и сврха сваког права и заједнице, док право својом нормативном улогом и снагом омогућује и доприноси да човек буде личност. Према том доприносу морално се и вредносно квалификује право, било као филозофски поимана владавина права или као конкретно позитивно право или правни поредак.

Дакле, праву је потребна личност, зато што је само истинска личност свесна своје слободе и своје воље, из које настаје и одговорност, али с којом се не исцрпљује.

Правна одговорност за полазиште има други аспект личности, а то је поступање према слободи воље која се не доводи у питање. А да ли је одговорност тако реална и експлицитна у праву и филозофски утемељена.

Слобода воље је раздор и тачка размимоилажења и супротстављања више филозофа него правника. Основно је питање да ли је слободи воље неопходна одговорност. Право у пракси нужно претпоставља слободу воље у примордијаном смислу и на томе заснива одговорност. Међутим одговорност постоји и ако се не делује по сопственој вољи, дакле постоје различити видови одговорности, што је за право у крајњем случају ирелевантно, ако је законом регулисано. У сваком случају увек је реч о слободној вољи да ли постојао детерминизам или не, јер човек се увек у „људским стварима“ може одредити према сопственој вољи. Слично имамо код Канта и Келзена.

Кант полагању рачуна (*Zurechung*) придаје више значења, између осталог и правно, као одговорност (*Verantwortung*) личности пред заједницом и човечанством (Кант, 1993). Келзен (*Hans Kelsen*) сматра да је суштина моралне и правне одговорности у узвраћању, док је узвраћање у ствари урачунавање награде или санкције личности за понашање. С тим што урачунавање није чињенично питање ко је учинио одређено понашање него „ко је одговоран за понашање које долази у обзир?“ (Келзен, 2000: 81). Да би то разјаснио он разматра каузалност и слободу или слободну вољу. Уобичајено поимање слободе као одсуства каузалности у обичном говору, значи поседовање слободне воље, а одговорност за своје поступке. Претпоставка да је само слобода предуслов одговорности је у супрот-

ности са чињеницом да личност егзистира у заједници. Успостављени нормативни поредак има интенције да управља и регулише понашање људи, па је сасвим логично да је и воља под тим утицајем, сматра Келзен. Поредак помоћу права, испуњавањем своје социјалне функције и на друге начине у каузалном процесу мора да обезбеди и омогући урачунавање. То онда имплицира да воља није слободна, јер како Келзен каже, понекад се тврди како је воља личности као и све, каузално одређена. Међутим, зарад морално-правног урачунавања или одговорности, мора се узимати као слободна, односно слобода се задржава као „неопходна фикција“. То је у ствари Кантов став. Своди се на то, да је за право слобода воље неопходна као слободна, без обзира да ли је узрокована или не, како би уопште могло да егзистира право, односно да би личност била одговорна. Зато је право и претпоставља, па је дилема о слободи воље личности или не, ирелевантна. Келзен решење види у обрнутом, да управо каузална одредљивост воље омогућује урачунавање. „Човеку се не урачунава што је слободан, него је слободан што му се урачунава“ (Келзен, 2000: 86). То значи да је човекова воља слободна, али не и непроузрокована. Њену узрокованост одређују морални и правни поредак, па за своје понашање, урачунавање или одговорност га чине слободним.

Тако не постоји противречност између природног поретка и моралног и правног, јер је природни поредак поредак бивствовања, а правни и морални требања. Нису у истој равни па се не може ни говорити о њиховој искључивости или супротстављености. Не постоји онда противречност ни између појединца који у себи носи природноправно наслеђе, као једнакост свих, без обзира да ли је нормативизирано или не, ни између личности која је слободна и креатор позитивног права.

Модерно поимање одговорности је много комплексније од одговорности за поступање према слободној вољи. У односу на одговорност, људи слободно делују као индивидуе, а према мери индивидуалног понашања и поступања одговарају као личности.

Према слободи, личност је због своје јединствености више усмерена на слободу „за“, слободу којом се остварују одређена права, док је слобода „од“ код индивидуе више последица жеље да се отргне од наметања образаца и креација себе искључиво као дела целине у малом.

У једној од класичних подела права на грађанско, политичко и социјално, на различите начине експонирају индивидуалност и личност у правно-политичком поретку. Тамо где је грађанин поданик више је реч о индивидуи, где је активни судионик заједнице испољава се више као личност. У грађанским и политичким правима је заступљена индивидуалност као једнакост у третирању појединаца, што се односи и на социјална права, али у политичким оно добија друштвеним и политичким ангажовањем могућност изражавања разлика или личности.

Многобројне су практичне консеквенције односа права, индивидуа, личности и слободе.

Оне се највише манифестују кроз однос слободе и поретка. Поредак је бољи, јачи а пожељнији ако је заснован на правима појединаца и личности. С друге стране, експанзија људских права и права личности, која јесу неприкосновена, истовремено су и ограничавајућа, јер могу да доведу у питање стабилност поретка.

Право има веома важну улогу и у сузбијању тенденције да се исполитизована људска права и политички захтеви преведу у право које угрожава поредак, а то се може једино

снагом права иза које стоје принуде и санкције, али и рационалност личности. Претерано фаворизовање људских права данас, као права апстрактног или конкретног појединачног човека, занемарује друге људе, заједницу, поредак, друштво, чиме се угрожава слобода и физичка егзистенција. Личности нису имуне на манипулацију, маркетинг, наметања егзистичких, сепаратистичких, националистичких, религијских и других циљева који делују деструктивно по заједницу и друге и занемарују целину и опште добро. У мноштву супротстављених потреба, интереса и воља опште добро, ма како то апстрактно деловало, мора да буде светионик и креатор вредности деловања права. Зато је поредак принуђен да зарад стабилности ограничи извесне слободе и права личности. Данас пракса показује да грађани између стабилности и безбедности на једној страни и слободе на другој, радије се опредељују за безбедност и извесна ограничења слободе.

Људска права и слободе, односно слободе личности су међу најугроженијим у свету, иако живимо у времену у коме се она сматрају неприкосновеним. Грађани Србије се највише обраћају Међународном суду за људска права у Стразбуру због кршења људских права и то најчешће због дугих судских процеса или повреда права на суђење. Од решених представки скоро 99 % пресуда је у корист грађана, а остале ће, има их око седам хиљада, вероватно бити исто тако решене. То указује да у правном систему постоје многобројни проблеми, који нису само резултат незнања и немара, него и системских решења која допуштају непоштовање личности, манипулисање, корупцију и друго.

У политичкој пракси право мора и може политичку вољу ограничити како не би постала самовоља и диктатура. А то је могуће ако се политичком вољом политичка права мноштва појединаца трансформишу у политичкоправни поредак, који има сврху и смисао у развоју општег добра и појединаца као личности, а тиме и сопственом одржању и развоју.

Закључак

Закључили бисмо да је личност стваралац права, а индивидум предмет, објекат и конзумент права. Личности стваралачку улогу додељује њена посебност и разликовање од других јединки, дакле субјективна, али оригинална и јединствена свест и слобода воље. Личност у институционализовано верификованој слободи и демократији има могућност да се изрази на различите начине и путем различитих средстава. Једна од могућности је и демократско учешће у креацији закона или стварању права.

Као што је право потребно да би заштитило личност, тако је личност потребна праву као смисао, оријентир и вредносна оријентација, на једној страни, а на другој и као стваралац права. У пракси је потребна мера у једном и другом, у личности да својим захтевима не доведе у питање право и поредак, а праву да обухватајући индивидуу или општост, не подреди томе личност.

Није довољно да нас право чини одговорним и једнаким, него нас мора чинити и бољим, а чиниће нас ако кроз индивидуалност развија и личност и њена права.

ЛИТЕРАТУРА

- Ајзенк, Х. Ј. (1980). *Употреба и злоупотреба психологије*. Загреб: Напријед.
- Аристотел (1970). *Никомахова етика*. Београд: Култура.
- Dennett, D. (1988). *Conditions of Personhood*, in *What is a person?*, by Michael F. Goodman, Clifton, N.J. Humana Press.
- Зизјулас, Ј. (1992). *Од маске до личности*, Ниш: ПП „Дом“.
- Кант, И. (1993). *Метафизика морала*, С. Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница З. Стојановића – Будућност.
- Келзен, Х. (2000). *Чиста теорија права*. Београд: Гутенбергова галаксија.
- Елер, К. (2002). *Континуитет у философији Хелена до пада Византијског царства*, у: Татакис, В. *Византијска филозофија*. Никшић: Јасен.
- Лајбниц, Г. В. (1995). *Нови огледи о људском разуму*. Београд: БИГЗ.
- Олпорт, В. Г. (1969). *Склон и развој личности*. Београд: Култура.
- Пешић, Р. З. (2013). *Институционализација политичке воље*. Ниш: Despot book.
- Платон. (1976). *Држава*. Београд: БИГЗ.
- Гугл нас одаје, (03.06. 2013). *Политика*. Београд.
- Ролс, Џ. (1998). *Теорија правде*. Београд – Подгорица: Службени лист СРЈ-ЦИД.
- Русо, Ж. Ж. (1993). *Друштвени уговор*. Београд: Филип Вишњић.
- Frankfurt H. G. (Jan. 14, 1971). Freedom of the Will and the Concept of a Person, Source, *The Journal of Philosophy*, Vol. 68, No. 1.
- Хајек, Ф. А. (2002). *Право, законодавство и слобода*. Београд – Подгорица: ЈП „Службени лист СРЈ-ЦИД“.

Zoran R. Pešić, Ph.D.

THE HUMAN RIGHT TO FREEDOM AND A PERSON AS AN INDIVIDUAL

Summary

This paper is intended to raise and problematize the issue of the relation between an individual and a person, on the one hand, and the human right, on the other, as well as the consequences resulting from the theoretical and practical ambivalent attitude of the right towards them. We consider that both this relation and the problems that have come out of it are important for the development of the human right, the individual as a whole and the entire society.

The paper examines the difference between a person and an individual (a *person* as an *individual* and an *individual* as a *person*), as well as the dilemma about a need to opt for an individual or a person. It points out that a person is fundamentally defined by freedom of will and all fundamental freedoms, which have been justified in political practice from antique times until today. Due to the fact that social and private life are permeated by politics, a person takes part in political events by expressing political will. Therefore, the awareness of the freedom of will, knowledge about its exercise, and the knowledge of the human rights are necessary.

Having in mind that the source, as well as the outcome of law is freedom, freedom of will and freedoms that reflect the mutual influence of human rights, individuality and personality.

Key words: human right, individual, person, freedom, justice, responsibility.